

Дерев'янку С. П. Роль сім'ї у формуванні емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї*: зб. наук. праць за матеріалами III Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 25 лист. 2021 р.). Умань, 2021. С. 35 – 38.

Дерев'янку С. П.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема формування емоційного інтелекту дитини-дошкільника наразі є актуальною та привертає увагу науковців у зв'язку з поширенням даних сучасних досліджень стосовно значущої ролі емоційної обізнаності та емоційної саморегуляції у становленні здорової гармонійної особистості [1]. Саме у дитячому дошкільному віці, коли психіка є більш гнучкою і здатність до набування знань особливо виражена, формування емоційного інтелекту може відбуватися найбільш ефективно, але при умові наявності сприятливих для цього обставин, пов'язаних передусім з впливовими сімейними чинниками. З нашої точки зору, вивчення ролі сімейних чинників (емоційного ставлення дитини до членів сім'ї, сприймання дитиною дружності сім'ї та ін.) буде сприяти усуненню вірогідного негативного впливу цих чинників стосовно формування емоційного інтелекту дітей та приверне увагу батьків, вихователів до позитивних / проблемних моментів, пов'язаних з емоційним розвитком дитини в сім'ї.

У сучасній літературі наявні дослідження стосовно проблематики формування, розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку [3; 4], поряд із тим недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані з роллю сім'ї для цього процесу.

Мета даної роботи – охарактеризувати емоційне ставлення до сім'ї дітей старшого дошкільного віку з різними рівнями сформованості емоційного інтелекту.

Для досягнення поставленої мети нами було проведено емпіричне дослідження, в якому прийняло участь 50 дітей старшого дошкільного віку (5-6 рр.).

У проведеному дослідженні було застосовано такі методичні засоби: методика діагностики емоційного інтелекту дошкільників «Домальовування: світ речей – світ людей – світ емоцій» (автор – Нгуен Мінх Ань, 2008 р.) [2]; методика колірних метафор (І. Соломін), спрямована на вивчення емоційного ставлення дитини до членів родини та різних видів діяльності; проективна методика «Моя сім'я» (показники – позитивне / негативне ставлення дитини до членів родини; позитивні емоції до сім'ї, сприймання дитиною дружності сім'ї, можливості самовираження дитини в сім'ї, впевненість дитини в сімейному колі, експресія емоцій в сім'ї).

Щодо отриманих у дослідженні даних було застосовано процедуру кластерного аналізу (метод К-середніх) – статистична обробка здійснювалася засобом використання комп'ютерної програми SPSS для Windows (V. 20).

За результатами кластерного аналізу було виділено дві групи дошкільників:

1 група (27 осіб) – це дошкільники з високим та середнім рівнями сформованості емоційного інтелекту; стосовно ставлення до своєї сім'ї – у цих дітей переважають яскраві позитивні емоції; вираження емоцій в своїй сім'ї діти вважають експресивним; переважає позитивне ставлення до себе (до інших членів сім'ї – помірно позитивне ставлення); стосовно ставлення до оточуючих людей – переважає позитивне ставлення до дітей з особливими потребами (до

дітей, які погано чують, погано бачать, мають фізичні вади); стосовно ставлення до різних видів діяльності – переважає позитивне ставлення до спілкування та пізнавальних занять у дитячому садку; серед емоційних переживань – переважають емоції радощів, страху та печалі.

2 група (23 особи) – це дошкільники з недостатньо сформованим рівнем емоційного інтелекту; до деяких членів сім'ї (частіше це братик або сестричка) – переважають негативні емоції; сім'я сприймається як неекспресивна (члени родини мало виражають власні емоції); наявні труднощі емоційного самовираження у самої дитини; сім'я сприймається як дружня; стосовно емоційного ставлення до себе та інших членів родини – переважає позитивне ставлення до мами та батька, дідусів та бабусь (до себе – ставлення переважно негативне); щодо ставлення до різних видів діяльності – переважає позитивне ставлення до гри з улюбленими іграшками та до слухання казок; серед емоційних переживань – переважають емоції радощів та гніву.

Отже, отримані результати показали, що формування емоційного інтелекту дітей дошкільного віку значно пов'язано з позитивним ставленням до самого себе та до всіх членів родини (а не з вибіркоким позитивним ставленням до окремих членів сім'ї), з оцінкою дитиною емоційної експресії членів сім'ї як достатньо вираженої – саме це є передумовою для наслідування експресії самою дитиною. Позитивне ставлення до дітей з особливими потребами (яке не є вираженим у дітей з недостатнім рівнем сформованості емоційного інтелекту) – вірогідно пов'язано з більш вираженими емпатійними здібностями дітей з високим та середнім рівнями емоційного інтелекту. Також сформованість емоційного інтелекту значно пов'язана з пізнавальною активністю дитини (заняття та спілкування у дитячому садку).

Можна припустити, що дітям з недостатньо сформованим рівнем емоційного інтелекту не вистачає емоційного тепла в сім'ї (тому до себе переважає не досить прийнятне ставлення), таким дітям мало прикладів для наслідування щодо зовнішнього вираження емоцій (тому сім'я сприймається як малоекспресивна).

Переважання в емоційних переживаннях дітей радощів – є цілком закономірним для дитинства, роль негативних емоцій також є важливою в цьому віці (негативні переживання сприяють розвитку адаптивних здібностей). Поряд із тим, переважання у дітей з достатньо сформованим емоційним інтелектом емоцій страху та печалі може свідчити про їх підвищену чутливість та тривожність, переважання у дітей з недостатньо сформованим емоційним інтелектом емоції гніву – про їх підвищену збудливість. Ці дані потребують емпіричного уточнення в майбутніх дослідженнях.

Також перспективи подальшого вивчення зазначеної проблематики вбачаємо в аналізі зв'язку між показниками емоційного інтелекту дітей дошкільного віку та чинниками сім'ї, зокрема стилями сімейного виховання, емоційним кліматом у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект и эмоциональная креативность. *Азбука эмоционального интеллекта*. СПб.: БХВ-Петербург, 2012. С. 85 – 94.
2. Дерев'янка С. П., Лавренко С. А. Методичні засоби діагностики емоційного інтелекту у дітей. *Вісник Львівського університету*. Серія: Психологічні науки. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 7. С. 23 – 29.
3. Карпинська Д. О. Особливості формування емоційного інтелекту у дошкільників. *Психологія: від теорії до практики: Інноваційні технології в роботі практичного психолога: матеріали III Міжнар. науково-практ. конф.* (26 травня 2020 р., м. Суми). Ч. 1. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2020. С. 72 – 75.
4. Кирилова Є. До проблеми формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід*: зб. матеріалів I Всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених (27 листоп. 2020 р., м. Маріуполь). Маріуполь: МДУ, 2020. С. 109 – 113.